

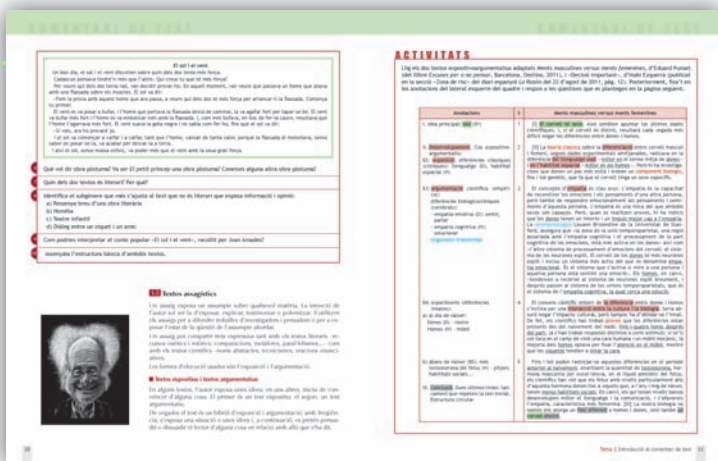
NOU EL·LIPSI

Valencià. Llengua i Literatura.
Introducció al comentari de text

- ▶ J. Riquelme
- ▶ M. Talamás

Descobreix el teu llibre

Introducció al comentari de text

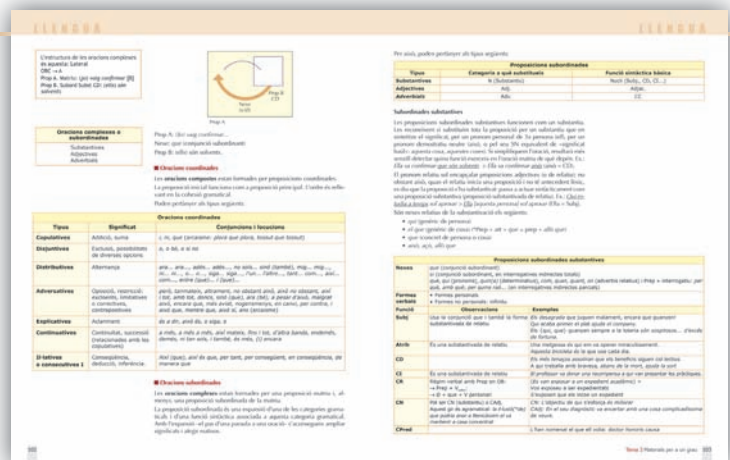
- **Comunicació.** Breu introducció pràctica amb activitats sobre expressió verbal i no verbal (sociogrames, missatges críptics i descodificació, etc.) molt del gust de les edats dels nostres alumnes.
- **Comentari de text.** Introducció al comentari de text més àmplia, amb nombroses pràctiques resoltes i amb un ampli solucionari per al professor.

El llibre es presenta a l'alumnat com una eina d'**autoaprenentatge**. El mètode d'anàlisi és semblant al seguit en el llibre de segon de batxillerat de la nostra editorial.

Llengua

- **Comprensió i expressió lingüística.**
- **Exercicis de gramàtica i escriptura.**
- **Exposició normativa.** Una primera exposició sobre aspectes gramaticals, frases fetes, refranys, abreviatures, fórmules de tractament, etc., seguint la normativa de la Gramàtica de l'AVL, amb escarides activitats d'aprenentatge i reforçament, dóna motiu a diversos models d'exàmens del nivell mitjà.
- **Bateria d'exàmens** proposats per al nivell mitjà per la Junta Qualificadora de Coneixements de València –quaderns de 10 pàgines–, per familiaritzar els estudiants amb el tipus de preguntes i la seua durada.

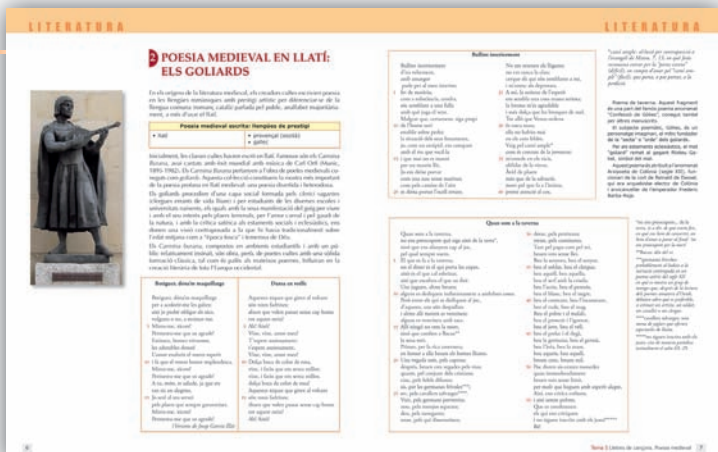
Totes les proves apareixen solucionades o amb el solucionari per al professorat.

Literatura

Història de la literatura catalana des de l'edat mitjana fins a principis de segle XX.

No es renuncia a la formació literària de l'alumnat. De manera concisa, es presenten els principals autors o llibres des dels orígens, amb la intenció d'oferir una antologia literària imprescindible de la nostra literatura clàssica.

COMENTARI DE TEXT

1	COMUNICACIÓ I LLENGUATGE	4
1	ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ	6
2	FUNCIONS COMUNICATIVES	11
3	NATURALESSELS DELS MISSATGES	13
4	TIPUS DE SIGNES	20
5	ELS NIVELLS D'ANÀLISI DE LA LLENGUA	22
6	CARACTERÍSTIQUES DEL SIGNES LINGÜÍSTIC	26
7	LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA	29
2	INTRODUCCIÓ AL COMENTARI DE TEXT	32
1	EL TEXT	33
2	LA COHERÈNCIA DEL TEXT: ELS CONTINGUTS	48
3	COMPOSICIÓ DE TEXTOS PROPIS	61

LLENGUA

3	L'ESTRUCTURA DE LA LLENGUA. MATERIALS PER A UN GRAU MITJÀ	70
1	QÜESTIONS DE LÈXIC I SEMÀNTICA	72
2	QÜESTIONS DE MORFOSINTAXI	91
3	QÜESTIONS DE NORMATIVA ORTOGRÀFICA	137
4	SINTAXI	156
	MODELS DE PROVES. GRAU MITJÀ	174

LITERATURA

4	INTRODUCCIÓ. ORÍGENS DE LA LLENGUA	234
1	ORÍGENS DE LA LLENGUA	235
2	LLATÍ CULTE I LLATÍ VULGAR	236
3	DIALECTES DEL CATALÀ INCIPIENT	237
4	EL DOMINI LINGÜÍSTIC: LES FRONTERES DE LA LLENGUA	238
5	LLETRES DE CANÇONS. POESIA MEDIEVAL	242
1	ORÍGENS DE LA LITERATURA	243
2	POESIA MEDIEVAL EN LLATÍ: ELS GOLIARDS	246
3	PRIMERS TEXTOS EN LLENGUA CATALANA	249
4	DE TROBADORS AL PRESTIGI DE POETES: JORDI DE SANT JORDI	252
5	INVITACIÓ A LA LITERATURA ÀURIA: AUSIÀS MARCH	256
6	HISTÒRIES I LLEGENDES: NARRATIVA MORALITZANT. EL LLIBRE DE LES BÈSTIES	266
1	RAMON LLULL, EL DOCTOR IL·LUMINAT	267
2	INVITACIÓ ALS MILLORS DISCURSOS RETÒRICS D'AVUI	289
7	TEATRE MEDIEVAL RELIGIÓS. EL MISTERI D'ELX: ESPECTACLE D'ALTA VOLADA	294
1	EL TEATRE MEDIEVAL	295
2	EL MISTERI D'ELX	296
3	LA CONSUETA MODERNA DEL MISTERI D'ELX	300
4	INVITACIÓ A LA FESTA I AL TEATRE URBÀ: EL CORPUS DE VALÈNCIA	308
8	EL DRAMA RURAL DE LA NOSTRA TERRA: TERRA BAIXA, D'ÀNGEL GUIMERÀ	314
1	BIOGRAFIA	315
2	OBRA TEATRAL DE GUIMERÀ	316
3	TERRA BAIXA (1896)	318
4	INVITACIÓ A LA LITERATURA DEL SAINET: EL TEATRE BREU D'EDUARD ESCALANTE	322

1

COMUNICACIÓ I LLENGUATGE

1 ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ

2 FUNCIONS COMUNICATIVES

3 NATURALESIA DELS MISSATGES

3.1 La interacció

3.2 El llenguatge no verbal

4 TIPUS DE SIGNES

5 ELS NIVELLS D'ANÀLISI DE LA LLENGUA

6 CARACTERÍSTIQUES DEL SIGNE LINGÜÍSTIC

7 LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

L'home és un ésser social que, a més a més, manté relacions comunicatives amb objectes i amb éssers de la naturalesa. Si repassem la nostra vida quotidiana –escoltar el despertador, sentir-nos cridats pels nostres majors perquè ens aixequem del llit, saber si el televisor està en funcionament o no, si és de dia o de nit, si podem creuar pel pas de vianants o conèixer els senyals que fa un guàrdia perquè esperem en la vorera abans de creuar la calçada...–, comprendrem que la vida és un aprenentatge de actes comunicatius simples i complexos. Cal aprendre a interpretar signes, però, sobretot, és imprescindible per a l'ésser humà la comunicació lingüística.

La comunicació consisteix en un acte mitjançant el qual un individu –un mecanisme, un objecte o un ésser viu– estableix amb un altre o uns altres un contacte, intencionat o no, que permet transmetre-li una informació o construir un significat.

- Informar és traslladar al receptor alguna cosa que desconeix o ignora abans d'iniciar aquest acte comunicatiu: Exemple: «Demà arreplegarem l'iPad2 abans d'anar al cinema». «L'arrel quadrada de 9 és 3: +3 i -3». «2 + 2 no sempre són 4: en base 3, són 11».
- La comunicació modifica alguns contextos per a compondre una situació de manera tal que el missatge esdevé en sentit. Heus ací la confessió d'un jove lladre per a convertir-se en un aparent "pobre jove perdut":

Qualsevol tipus de comunicació –les danses de les abelles, el vapor d'aigua que ix de les grans ximeneres d'una central nuclear, els llums dels semàfors, les expressions en una conversa entre amics– empra signes. Anomenem **signe** a qualsevol objecte material (això és, perceptible: audible, visible, tàtil) que representa un altre objecte (absent o present), o la idea d'un altre objecte o un concepte o una abstracció, que s'utilitza per a percebre, conservar o transmetre una informació relativa al representat. Tot signe, doncs, es compon d'un significat (Snt) o expressió –part perceptible– i d'un significat (St) o contingut –part mental o intel·lectual comprensible.

La disciplina que estudia la vida dels signes en el si de la vida social rep el nom de **semiòtica**, o semiologia. Segons hi haja intencionalitat o no en l'acte comunicatiu, es distingeix entre:

- semiòtica de la comunicació: els missatges emesos amb voluntat comunicativa;
- semiòtica de la informació (o de la significació): els fets o estímuls que sorgeixen o existeixen o es donen sense voluntat, però dels quals s'inferix un significat més o menys inequívoc.

«Engueguem en tromba. Érem tres davant i el seient del darrere ple de mercaderia. La urbanització de luxe, sense ningú, quasi abandonada durant aquella temporada. De cop i volta, va aparéixer un cotxe de la policia. Anava sense rumb fix. Jo sabia que els *polis* ens dirien que ens aturàrem, ja que, en, passar van veure les nostres pintes i que res havíem de fer per aquell barri luxós a una hora com aquella. Abans que els *polis* ens donaren l'ordre d'aturar, li vaig fer un gest a qui conduïa el nostre *buga* perquè parara i vaig eixir del cotxe. Vaig fer un senyal amb la mà al cotxe de la policia. Vaig preguntar als agents, amb paraules una mica atropellades, com si fóra un pobre xiquet consentit que acabava de perdre's, com tornar a la carretera de la platja, per anar al centre del poble. Em van donar les indicacions i van continuar a ocupar-se dels seus assumptes mentre nosaltres ens ocupàvem dels nostres».

ACTIVITATS

- 1 Les petjades són, en general, signes involuntaris. Imagina una situació en la qual les petjades siguen signes voluntaris i explica-la oralment.
- 2 D'una comunicació no voluntària s'obté una informació inferida: els signes d'aquesta són indicis que podem interpretar en funció del nostre coneixement i la nostra experiència. Què es pot desprendre d'una persona que s'ha llevat l'anell de matrimoni, però li queda un senyal de menor pigmentació en el dit? Inventa un parell de situacions i explica-les.
- 3 Explica la situació següent com una modificació de context.

Un home jove estava de compres en el supermercat, quan va notar que una velleta el seguia per tot arreu. Si ell s'aturava, ella s'aturava al costat i, a més a més, es quedava mirant-lo. Per fi, camí a la caixa, ella es va atrevir a parlar-li: «Espere no haver-li fet sentir incòmode; és només que vosté s'assembla molt al meu fill que acaba de morir». El jove, amb un nus en la gola, va replicar que estava tot bé, que no hi havia cap problema. La velleta llavors va afegir: «Jove, li vull demanar una cosa poc comú». El jove li va contestar amb afabilitat: «Diga'm en què puc ajudar-la, senyora». La velleta li va murmurar que volia que li diguera: «Adéu, mamà» quan se n'anara del supermercat, i

que això la faria molt feliç. El jove, sabent que seria un gest que ompliria el cor i l'esperit de la velleta, va accedir gustós. Així doncs, mentre la velleta passava per la caixa registradora, es va col·locar al costat del jove i, somrient, amb la mà, li va dir suaument: «Adéu, fill». Ell, ple d'amor i tendresa, li va respondre efusivament: «Adéu, mamà». L'home, content i satisfet perquè segurament havia portat un poc d'alegria a la velleta, va continuar a la caixa. «Són 223,52 euros», li va dir la caixera. «Com és tant si duc només cinc coses?». I la caixera va afegir: «Sí, però la seua mare ha dit que vosté pagaria les seues coses també».

1 ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ

Stricto sensu es parla de **context** lingüístic o entorn lingüístic, per una banda, i **situació**, extralingüística, per una altra.

El valor semàntic dels signes és el seu significat contextual; si descontextualitzem o traiem una expressió de la seua situació, aquest missatge mancarà de sentit idèntic entre emissor i receptor. Si diem «La seua germana major es va retardar per una burxada» i res més, no sabrem quin va ser el motiu exacte, perquè desconexim la situació i el sentit que donem a la paraula *burxada*: colp o ferida de burxa, d'arma blanca, injecció...

Perquè la comunicació puga produir-se, en termes ideals, necessitem que intervinguen una sèrie molt concreta d'elements o factors, tal com va establir Roman Jakobson (1960): un emissor recorre a un codi i produeix un missatge que arriba a un receptor a través d'un canal i sempre en l'entorn d'un context determinat.

E	Cod	m	R	Can	Contx
Emissor	Codi	Missatge	Receptor	Canal	Context

L'**emissor**, o productor, és la font d'informació: alguna cosa o algú de la qual es desprén un missatge. El **missatge** és un resultat material (perceptible), que comporta un suport –el tot del físicament produït; per tant, delimitable i sempre igual, encara que puga ser efímer–, que conté en la seua interpretació informacions o continguts emanats de l'emissor que han d'arribar al coneixement del receptor. El **receptor**, denominat també destinatari o destinació, és la persona (o grup de persones), animal o, fins i tot, objecte mecànic (màquina, etc.) susceptible de reaccionar. Emissor i receptor han d'utilitzar un codi comú, o bé s'infereix del mateix acte comunicatiu. El **codi** és un conjunt limitat i moderadament extens de signes que es combinen mitjançant certes regles conegudes –així com ho són els signes emprats– per qui envia el missatge (l'emissor) i per qui el rep (el receptor). El **canal**, o contacte, és el suport que conté el missatge o via física per la qual circula i es transmet, això és, el medi transmissor que posa en contacte realment els emissors i receptors; el canal natural és l'aire; canals artificials són el paper, els transductors –que converteixen una magnitud física en una altra: el telèfon, on es passa de veu a senyal elèctric i de nou a veu humana– o els mitjans de comunicació social (MCS), és a dir, els *mass media* (o mitjans de comunicació de masses: ràdio, televisió, premsa, Internet). El **context** és la situació en la qual emissor i receptor es troben i que contribueix essencialment a comprendre correctament (o no) el missatge: variables extralingüístiques com el temps i l'espai, estats d'ànim, coneixement específic del tractat, pressupostos culturals, etc.; en sentit ampli, inclou el referent o realitat tractada.

ELEMENTS DE LA COMUNICACIÓ

socials	
E	R
de transmissió	
Can	
lingüístics	
Cod	m
extralingüístics	
Contx (i referent)	

ACTIVITATS

4 Quins factors intervenen en una conversa entre dues amigues que parlen cara a cara?

5 Quins factors són diferents a la comunicació anterior en una conversa per Internet?

6 Quins factors intervenen en la comunicació que s'estableix entre una pel·lícula i els espectadors?

7 Com respondria, amb humor i ocurrència, a la pregunta «Com estàs?» cadascuna d'aquestes persones? Ompli el quadre seguint el model.

Madame Curie	«Radiant»	Perquè va ser la científica que va descobrir el radi
Darwin		
Copèrnic		
Jack, l'esbudellador		

■ Sorolls comunicatius i redundàncies

En un procés de comunicació poden concórrer pertorbacions que converteixen en defectuós un acte comunicatiu. Aquestes pertorbacions reben el nom de soroll. El **soroll** comunicatiu és la pertorbació que interfereix o dificulta el bon enteniment en l'acte comunicatiu o l'obstrueix per complet: bullícia, taques en un escrit, distraccions en el diàleg, desconeixement del tractat o del codi... No obstant això, l'emissor pot usar determinats mitjans per a evitar la pèrdua d'informació causada pels sorolls comunicatius. A aquests factors facilitadors de la comunicació els denominem en sentit ampli **redundàncies** comunicatives: elevacions del volum de veu per a compensar la lleugera sordera de l'oïdor o la mala acústica, les repeticions, etc.

Podem distingir tres tipus de redundàncies:

- el *feed-back*
- la sintonització
- la redundància en general

El **feedback**, o retroalimentació, es refereix al fenomen comunicatiu que es produeix quan l'emissor, sense deixar d'ocupar el paper d'emissor, rep respostes que expressen l'efecte del seu missatge en els receptors. Els actes o gestos del receptor proporcionen la informació precisa a l'emissor sobre l'èxit de la seua comunicació, de manera que regulen l'actuació de l'emissor en futurs missatges o la correcció en el propi missatge que està en desenvolupament. Exemple: la professora (E) *explica* (m); Pilar, una alumna (R), que no entén, *arrufa les celles* (m'). La professora percep que la comunicació no és completa i repeteix amb un *nou missatge* (m'') que preserva i assegura l'acte comunicatiu perquè Pilar el comprengui satisfactòriament.

E —————→	→ m (alimentació) —————→	————→ R
← ← ← ←	← ← ← m' ← ← ← ←	← ← ← (retroalimentació)
E —————→	————→ m'' —————→	————→ R

La **sintonització** comunicativa és coincidència o màxima similitud de concepcions i pressupostos mentals, de l'assumpte i del coneixement del context entre emissor i receptor. Perquè existisca una comunicació eficaç, l'emissor i el receptor han d'estar sintonitzats, tal com ocorre amb un receptor de ràdio o de televisió. Hem de tindre en compte que codifiquem i descodifiquem els missatges en funció de les nostres experiències comunes i la llengua pot reflectir concepcions mentals diverses. Exemples: si un membre d'una tribu africana no ha vist mai un avió ni n'ha escoltat parlar, només pot desxifrar l'espectacle d'un avió depenent de la seua experiència reduïda; l'avió podrà semblar-li un enorme ocell i l'aviador amb el seu uniforme estrany i les seues ulleres un déu transportat per ales. Si una àvia escolta un grup d'estudiants tractant acaloradament, a la seua casa, l'avortament, com un treball de classe, es podrà escandalitzar de la seua néta i els seus amics perquè no sintonitza amb el context: creu que perden el temps frívolament i que no se centren en tasques "serioses" del col·legi.

La **redundància**, en general, és un conjunt d'elements que no aporten informació, però que ajuden a garantir la integritat del missatge en so-

La redundància en la llengua comuna té dues accepcions: 1. Repetició inútil d'un concepte: pujar dalt. 2. Massa abundància: la seua habitual redundància d'afalacs.

La redundància gramatical i retòrica rep el nom tècnic de *pleonasme*. És l'ús en una oració d'un o més termes innecessaris per al sentit de la frase, però que la reforcen o li donen expressivitat: "ho vaig veure amb els meus propis ulls", "lapse de temps", "remordiments de consciència".

La simple repetició de termes, o expressions de la mateixa família lèxica, en una oració no és redundància, sinó ardit intencionat, pobresa de vocabulari o malaptesa expressiva. José Ramón Bauzá, president de Balears, va caure en el confusionisme i la inconcreció de l'embarbussament: "Sabem el que cal fer i ho farem i per això fem el que hem dit que faríem i per això seguirem fent allò que ens toca fer, a pesar que algú no es crega que farem el que hem dit que faríem."

(Inda, Mallorca, 11-11-2011).

breposar-se al soroll. Tot el que tècnicament no és *feedback* o sintonització rep el nom de redundància. La redundància actua sobre el receptor per a sobreposar-se a l'oblit i sobre el canal per a lluitar contra el soroll físic en general. Exemples: repetir el missatge, elevar el volum de veu, cridar l'atenció del receptor. Existeixen també redundàncies en la pròpia llengua: així, en valencià, repetim els morfemes de nombre i gènere (en concordança) tant en el nom com en l'adjectiu o en el verb (si escau), d'aquesta manera assegurem que el missatge es comprén sense fallades o ambigüitats, referit al masculí, plural, etc.: «Ahir els xiquets van jugar al pàdel al poliesportiu municipal».

Codificar versus descodificar

Codificar és xifrar un missatge. De(s)codificar és desxifrar aquest missatge. L'emissor parteix de la seua percepció de la realitat, de la seua visió o interpretació del món i de la vida, i la trasllada o la redueix a elements que componen el codi que empra: codifica (xifra) el seu missatge utilitzant aquest codi. Aquest procés de codificació que va del context (realitat, referent) a l'emissor per a compondre el missatge, es denomina **onomasiologia** (del grec *ónoma*, 'nom'). El procés complementari, que desxifra el missatge (per part del receptor) i l'interpreta, a partir del qual s'obté una nova impressió de la realitat, rep el nom de **semasiologia** (del grec *séma*, 'significat').

Onomasiologia E → m

m ← R Semasiologia

Handwritten notes in cursive script, likely a transcription or analysis of the text above, showing various symbols and characters used in the original document.

ACTIVITATS

- 8 Reordena les paraules per formar una oració correcta:
- construir Carme condicions paraules vida, de Les poden millors.
 - unitat informació de “bit” el La la és quantitat d’ (<binary digit).
 - del 50% Un consisteix d’aporta en missatge en què aparéixer amb opcions cada una “bit” informació en la quantitat un que una situació només dos poden probabilitat amb.
 - més hi ha d’ en triar generar o un Com missatge opcions de distints més informació quantitat.
 - missatge aporta al seu quantitat d’ major informació El inesperat quant més significat una.
- 9 Desxifra el següent missatge secret: es tracta d’una cita del director de cinema Alfred Hitchcock. Potser serà una dada d’interés conèixer la freqüència de les lletres en la nostra llengua: les més freqüents són les vocals *i*, *a*, i les consonants *s*, *l*.
- _ _ συσηνησ ήσ κύητιό δη σαβηρ: σι ην υνα πηλ-λίκυλα ησκλατα ινησπηραδαμνητ υνα βομβα, αιξό ήσ σορπηρησ, πηρò, σι ηλ πύβλικ σαπ Κυη ησκλαταρά ην σινκ μινυτο ι ηλ προταγονιστα δη λα σιντα Øο ιγνορα, αιξό ήσ συσηνησ.
- 10 En què consisteix la codificació dels versos acróstics? Explica-la amb aquest poema de Glòria Fandos.
<i>Ja ve l’àngel amb la seva espasa,
Oposant-se a la maldat del món,
Sempre versant rimes en veu alta,
Estimant un camí teixit d’amor,
Present d’esplendor a la muntanya.</i> | <i>Apareix el misteri desvetllat,
Nevava al cim, era neu blanca,
Gran bellesa que abraça la visió,
El fred, l’aire net neteja la Terra,
La carícia de les estrelles.</i> |
|---|--|
- 11 Codifica un missatge secret per a un amic que haurà de desxifrar. Pots confeccionar-lo amb aquest codi: número de línia i de paraula en la línia o amb el codi que idees.
- 12 Llig la següent anècdota humorística i comenta quin element de la comunicació falla perquè es produísca una situació tan hilarant d’humor negre.
- «Un matrimoni va decidir passar les seues vacances en una platja del Carib, en el mateix hotel on van passar la seua lluna de mel vint anys arrere, però a causa de problemes de treball, la dona no va poder viatjar amb el seu marit, i queden que ella aniria uns dies després.
- Quan l’home hi va arribar i es va allotjar a l’hotel, va veure que a l’habitació hi havia connexió a Internet, i va decidir enviar-li un correu electrònic a la seua dona, però es va confondre en una tecla, i el va enviar a una altra adreça.
- Va rebre el correu una vídua que venia en aquell moment del funeral del seu marit; en llegir el correu, es va desmaiar. El fill de la vídua va entrar a l’habitació de la mare i la va trobar a terra inconscient, als peus de l’ordinador en la pantalla del qual es podia llegir: “Benvolguda esposa, he arribat bé. Probablement et sorprenga rebre notícies meues per aquesta via, però ara hi ha ordinadors ací, i pots enviar missatges als teus éssers benvolguts. Acabe d’arribar i he comprovat que tot està al teu gust per a quan vingues divendres que ve. Tinc moltes ganes de veure’t, i espere que el teu viatge siga tan tranquil i agradable com el meu. PS No portes molta roba. Ací fa una calor infernal!”».
- 13 Afegeix i explica una situació on es produísca *feedback*.
- 14 Com podem conèixer el *feedback* d’un espot televisiu que “no funciona”? Permet el *feedback* modificar el missatge en l’àmbit publicitari?
- 15 Explica aquesta anècdota com a canvi de context en la comunicació. «En un col·legi religiós, un delegat de curs pregunta al pare Anselm: ‘Es pot fumar mentre es resa?’ ‘Quines coses se t’ocorren!’, diu amb indignació el pare Anselm. ‘Has de preguntar-ho d’una altra manera’, aconsella un altre company al delegat de curs: ‘Vés al pare Anselm i pregunta-li: Es pot resar mentre es fuma?’ ‘Naturalment’, contesta satisfet el pare Anselm».

16

Llig l'anècdota següent. Indica amb claus quina és la seua organització elemental i comenta oralment el seu significat en relació amb la comunicació.

Un dia un pare d'una família adinerada va dur el seu fill a un viatge pel camp amb el ferm propòsit que el seu fill vera com de pobra era la gent que vivia al camp. Passaren tot el dia i la nit en una granja d'una família camperola molt humil. En concloure el viatge, ja de retorn a casa, el pare li va preguntar al seu fill:

—Què t'ha semblat el viatge?

—Molt bonic, papà.

—Has vist com de pobra pot ser la gent?

—Sí.

—I què has après?

—He vist que nosaltres tenim un gos a casa, ells entenen cinc. Nosaltres tenim una piscina llarga fins a la meitat del jardí, ells tenen un rierol que no té fi. Nosaltres tenim llums importats en el pati, ells tenen les estrelles. El nostre pati arriba fins a la muralla de la casa, el d'ells té tot un horitzó. Ells tenen temps per a conversar i convida en família, tu i la meua mamà heu de treballar tot el dia i quasi mai us veig.

En acabar el relat, el pare es va quedar mut, i el seu fill va agregar:

—Gràcies, papà, per ensenyar-me com de rics podem arribar a ser!

17

Si un pare parla de «respecte» al seu fill universitari perquè entenga que ha de respectar el veí de l'habitatge inferior i el fill repeteix incansablement que no fa soroll i que el veí és un primmirat, podem estar davant d'un cas en què manca la sintonització comunicativa. Imagina't la situació i explica-la com un soroll comunicatiu.

18

Comenta l'anècdota següent per explicar si la comunicació serveix per a transmetre informació o per a crear contextos.

Un guàrdia civil deté a un tipus per excés de velocitat i es produeix el diàleg següent:

—Puc veure el seu permís de conduir?

—No en tinc. Me'l van llevar després de la cinquena multa per falta gravíssima.

—Puc veure la documentació del vehicle?

—No és el meu cotxe. El vaig robar.

—L'automòbil és robat?

—Així és. Ah, ara me'n recorde. Crec que els papers estan a la guantera, on vaig posar la pistola.

—Hi ha una pistola a la guantera?

—Sí. La vaig posar allí després de disparar i matar la dona que conduïa el cotxe. Vaig posar el seu cos en el maleter.

—Hi ha un cos al maleter?

—Sí, senyor...

El guàrdia civil, impressionat per la sang freda del conductor i sense llevar-li la vista de damunt, crida immediatament el seu capità. Segons després, l'auto estava envoltat per la policia. El capità es va acostar amb cautela al

conductor per a manejar la tibant situació.

—Senyor, puc veure el seu permís de conduir?

—Segur. Ací està. (La llicència era vàlida).

—De qui és aquest cotxe?

—És meu, capità. Ací estan els documents del cotxe.

—Pot obrir lentament la guantera perquè jo puga veure si hi ha una arma?

—Per descomptat, senyor. Però allí no hi ha cap arma. (No hi havia cap arma a la guantera).

—Li importaria obrir el maleter del vehicle? M'han dit que hi havia un cos.

—No hi ha cap problema... (Van obrir el maleter. No hi havia cap cos).

—No ho entenc. L'agent que l'ha detingut m'ha dit que vosté li havia dit que no tenia llicència, que va robar l'auto, que tenia una arma a la guantera, que havia assassinat la propietària i que havia posat el cadàver al maleter...

—Ah, clar. I segurament li va dir també que jo venia amb excés de velocitat!

Que no ens enganyen: si coneixem el context, no ens engaliparan fàcilment. Passem tot el que se'ns diga pel tamís del nostre raciocini i coneixement.

En una ocasió, preguntada una culta dama si coneixia el famosíssim conte del guatemaltenc Augusto Monterroso (1921-2003) titulat «El dinosaure», va respondre: «Ah! És una delícia. Acabe de començar a llegir-lo. Duc un terç, més o menys...».

«Acabe de començar a llegir-lo»? El conte complet de Monterroso consta de huit paraules. Diu així: «Quan va despertar, el dinosaure encara hi era». O siga, si la dama havia llegit quasi un terç de microrelat, ja anava per «Quan va despertar,...»!

2 FUNCIONS COMUNICATIVES

La funció comunicativa està relacionada amb la **intenció** de l'emissor i amb la **finalitat** de l'acte comunicatiu, és a dir, del text.

La llengua és un instrument de comunicació que utilitzem amb diverses finalitats o funcions. Quan l'emissor destaca o ressalta la rellevància d'un dels sis factors imprescindibles en la comunicació que va establir R. Jakobson, el text exerceix una funció determinada. El factor comunicatiu ressaltat determina la funció. Les funcions lingüísticocomunicatives són sis: **expressiva, apel·lativa, referencial, fàtica, metalingüística i estètica**. En els distints textos predominarà una o altra, segons la intenció de l'emissor. Per exemple, en els textos periodístics les funcions predominants són l'expressiva, l'apel·lativa, la referencial, i en els textos publicitaris, també, l'estètica.

Funció lingüística	Factor comunicatiu destacat. Concepte	Exemples
Expressiva	Emissor. Es destaca el seu estat d'ànim o la seua posició davant del que comenta. S'anomena també emotiva o exclamativa	Interjeccions Exclamacions Sufixos valoratius Literatura subjectiva: lírica • Expressió d'identitat o funció emotivocol·lectiva. Càntics i crits col·lectius de goig: lletanies, lemes, eslògans
Apel·lativa	Receptor. Es procura que el receptor actue com a resposta al missatge enviat. S'anomena també conativa o suàsoria	Vocatus Imperatius Interrogacions Propaganda (o llenguatge polític) Publicitat Pregàries col·lectives • Funció realitzativa o transformativa de la realitat: pregàries perquè ploga, rituals i fórmules d'encantament, tecnicismes jurídics de sentències o jures, baptismes...
Referencial	Context. Es presenta la realitat com és, o com es percep. S'anomena també representativa o denotativa	Assercions Classificacions Descripcions Les ciències empíriques (Art figuratiu)
Fàtica	Canal. Interessa mostrar que el contacte entre emissor i receptor s'ha establert o es manté S'anomena també funció de contacte	Fórmules de cortesia Elevació del volum de la veu Ús de formes, colors, grandàries... Falques Expressions provocadores o falses per a cridar l'atenció Mitjans (titulars i il·lustracions). Publicitat. Col·loqui
Metalingüística	Codi. S'explica o aclareix el codi: els elements i el funcionament	Metallenguatge i correccions en el col·loqui Ensenyament d'idiomes
Estètica	Missatge. Importa ressaltar artísticament el mateix missatge. S'anomena també poètica	El poder del sentit El poder del so El poder del gràfic Arts: literatura, pintura... Mitjans de comunicació. Publicitat

En cada text, segons el propòsit comunicatiu, concorren unes o altres funcions, i en proporcions distintes. És a dir, les funcions es jerarquitzen de manera que unes són dominants i altres secundàries perquè són menys rellevants en el discurs.

Aleshores, la **funció dominant** en un text pot ser l'apel·lativa i estar recolzada en la funció referencial, que exercirà una funció important, però secundària, en l'acte comunicatiu. En classe d'ecologia o medi ambient, la professora explica que els plàstics no són biodegradables (funció referencial) i que, per tant, hem de refusar l'ús de tanta bossa de plàstic (funció apel·lativa) ja que contamina el medi ambient.

ACTIVITATS

19 Identifica la funció predominant en aquests exemples:

- El meu nóvio s'ha comprat un cotxàs.
- 44 000 *kopiters*, els *hooligans* del Liverpool, cantant en Anfield el seu himne «You'll never walk alone» (Mai caminaràs a soles), la lletra de la qual és aquesta: «Quan camines a través de la tempesta, / mantingues el cap alt, i no temes per la foscor. / Al final de la tempesta trobaràs la llum del sol / i la dolça i platejada cançó d'una alosa. / Segueix a través del vent, / segueix a través de la pluja, / encara que els teus somnis es trenquen a trossos. / Camina, camina, amb esperança en el teu cor, / i mai caminaràs a soles, / mai caminaràs a soles. / Camina, camina, amb esperança en el teu cor, / i mai caminaràs a soles, / mai caminaràs a soles ».
- Bon dia, senyors! Hem passat una nit infausta i tràgica. Bon dia a tothom!
- «Suma't al canvi» (eslògan del PP en les eleccions nacionals de novembre de 2011).
- «Descobreix Itàlia. Ryanair».
- «Sol·licite la seua atenció i els pregue que apaguen els seus telèfons. Cal·leu, collons».
- El terme *emo* és un apòcope d'*emotive hardcore* o *emo-core* i fa referència a les lletres dels grups del gènere, caracteritzades per tractar, a diferència del *hardcore punk*, temes més personals utilitzant lletres més introspectives en les seues composicions, cercant d'aquesta manera generar les mateixes emocions en l'oïdor. Per a assolir més expressivitat utilitzen canvis de ritme i *crescendos*, combinant en una mateixa cançó esclats de fúria heretats del *hardcore*, amb sons més afables.
- Tipus de salsa, amb ball diferenciat, són la *cúmbia*, el *vallenato*, el *to montú*, la *guaracha* o el *merengue*, entre d'altres.
- Conversa a l'interior d'un ascensor menut en el qual concorren quatre persones: «Quin temps fa!», «Fa més fred aquest hivern que mai», «Què, del col·legi?», «Sí», «Ara mateix a dinar», «Sí», «Com van els estudis?», «Bé....!».
- Una amiga confirma a una altra què van fer el cap de setmana mentre ella estava fora: «El dissabte vam estar al cinema, no?, i després vam sopar, d'acord?».
- Dos amics xarren amistosament:
 - Jo i Pere vam anar al cinema.
 - No. *Pere i jo*.
 - Sí, home. Ho sabré jo? Tu t'apunes a un bombardeig i t'ho creus? Vam anar jo i Pere.
 - Que no: *Pere i jo*. Però *jo* ets *tu*.
 - Cada dia ets més rar, nano. *Jo, tu*, ¿veritat?
- Poema 7 de Carles Riba (*Primer llibre d'estances*):

Potser només ets l'ombra rient i fugitiva
d'un desig obstinat a habitar dins la ment,
i t'he cenyit entorn amb carn de pensament
i amb sang de mes batalles t'he fet encesa i viva.
Amor, potser el suau sospirar que de tu
ve a mi, és tan sols la folla ressonança

d'aquell desig fet música, i és, damunt ta semblança,
ma pròpia joia el sol que s'hi atura i lluu.

No hi fa res: jo t'hauré amat carnal i eterna;
fugirà l'ombra, mes ja el meu únic destí
serà allò meu que no mor, que morirà amb mi,
que tu sola, oh Amor, hauràs pogut saber-ne.

3 NATURALSA DELS MISSATGES

3.1 La interacció

Els missatges, segons la relació entre emissor i receptor, poden classificar-se en:

- unilaterals: no són susceptibles de resposta immediata després de l'emissió del parlant: missatges de premsa, ràdio, televisió, publicitat. E _ R
- bilaterals: existeix la possibilitat de resposta per part del receptor: una conversa, un col·loqui. En aquests actes de comunicació es realitza la **interacció** comunicativa en plenitud, el fenomen comunicatiu més complet i enriquidor: intervenció i repercussió de l'intercanvi de missatges per part d'emissor (E) i receptor (R), que es converteixen en posteriors R' i E'.

$$E \rightarrow R + R' \leftarrow E' > E/R' \leftarrow \rightarrow R/E'.$$

ACTIVITATS

20 En l'actualitat es parla de mitjans interactius. Concreta algun exemple en el qual, en els mitjans de comunicació de masses, es pugui al·ludir a aquesta denominació que s'acosta a la interacció comunicativa.

21 No en tots els diàlegs es produeix interacció. Existeix l'estereotip del diàleg típic dels espanyols que arreplega una situació en la qual els participants en la conversa parlen cadascun de les seues coses sense tenir en compte el que diu l'altre. Llig en col·laboració amb un company aquest fragment de Julio Cortázar, en *Rayuela*, i planteja una altra situació: escriu un diàleg similar pròxim a les teues vivències.

López. Jo he viscut un any sencer a Madrid. Veurà vosté, era en 1925, i...

Pérez. A Madrid? Doncs precisament li deia jo ahir al doctor García...

López. De 1925 a 1926, que vaig ser professor de literatura en la Universitat.

Pérez. Li deia jo: «Home, tot aquell que haja viscut a Madrid sap què és això».

López. Una càtedra especialment creada per a mi perquè poguera dictar els meus cursos de Literatura.

Pérez. Exacte, exacte. Doncs ahir mateix li deia jo al doctor García, que és molt amic meu...

López. I, clar, quan s'ha viscut allí més d'un any, un sap molt bé que el nivell dels estudis deixa molt a desitjar.

Pérez. És un fill de Paco García, que va ser ministre de Comerç, i que criava bous.

López. Una vergonya, crega'm vosté, una veritable vergonya.

Pérez. Sí, home, ni parlar-ne. Doncs aquest doctor García...

22 Moltes falques en la conversa comuna o en la social són plasmacions de la funció fàtica. Per exemple, la falca de comiat: «Doncs m'alegre molt, eh». Què pensàriem si aquesta falca és usada després d'una conversa com la següent a la porta d'un hospital: «És que està malalta ta tia?» «No, és ma mare.» «Ah, bé! Doncs m'alegre molt, eh?»

23 Les dones rundies, a Burundi, s'acomoden, de forma rutinària i educada, dient: «Ah, he d'anar-me'n a casa o el meu marit em pegarà» (*sic*). Comenta el cas de la tribu kirundi que s'exposa a continuació.

Conversa i silenci kirundi

Al regne centreafricà de Burundi, l'edat i el sexe es combinen amb la casta per a regular de diferents maneres la interacció lingüística. L'edat governa totalment el comportament. Existeix una clara divisió en castes: els majors estan per damunt dels més joves, i els homes, de les dones. El principi d'edat governa rigidament l'ordre que les persones parlen quan estan en grup. Els barons de rang més alt han de parlar primer, independentment de l'edat. Les dones no parlen gens en presència d'estranyers, llevat que se'ls pregunte alguna cosa o se'ls parli directament. Sembla que els parlants de classe alta mai alcen la veu, ni permeten que aflorin les emocions. En les discussions de grup, el fet que la persona més anciana romanga en silenci indica desaprovació; ja que llavors els altres també han de romandre callats. De fet, queda anul·lat qualsevol procediment posterior.

Parlar bé es considera en els homes un signe de cultura. Des dels deu anys, als xiquets de classe alta, se'ls ensenya conversa formal: com usar les fórmules socials, parlar amb superiors i inferiors, i fer discursos per a ocasions especials. Les xiquetes de classe alta no prenen part en les converses en públic, però desenvolupen eficaces capacitats de negociació, per a usar "entre bastidors". També se'ls ensenya a escoltar amb molta atenció, perquè puguin relatar, curosament, als homes de la família el que han dit les visites.

Els sentits de la percepció humana

La percepció sensorial del cervell humà s'ha especialitzat en alguns sentits en detriment d'uns altres. La quantitat de missatges i el percentatge d'informació captada i interpretada per l'home se sol repartir en aquests percentatges:

Vista 55
Oïda 18
Olfacte 12
Tacte 10
Gust 5

El percentatge referit a cau d'orella s'incrementa en les situacions en què la comunicació humana és eminentment verbal; en la interacció comunicativa, la prevalença de l'aportació verbal equival a un terç de la quantitat d'informació processada pels participants.

3.2 El llenguatge no verbal

La comunicació humana es basa en el llenguatge verbal, això és, en allò que és lingüístic, però es recolza també en el llenguatge no verbal. En la comunicació cara a cara, un 30% de la informació ens arriba per mecanismes verbals, mentre que el 70% restant l'aporta el llenguatge no verbal. Per això és més difícil comunicar-nos per escrit, sense recolzar-nos en gestos o en moviments de mans, i sense il·lustracions, dibuixos o croquis.

Els missatges comunicatius poden ser percebuts a través de qualsevol dels cinc sentits corporals que serviran de contacte entre emissor i receptor. El sentit que percep el missatge es denomina **manera operativa** o canal del signe.

- **Senyals olfactivs.** Les olors tenen valors denotatius i són indicis: olor a cremat. Per contra, els perfums i les fragàncies es carreguen de valors més connotatius i culturals: colònia sensual, viril. En moltes civilitzacions s'atribueix a les olors personals un valor de significació social que depassa la mera comunicació indicativa: quan estem tibants o nerviosos, despremем una olor corporal distinta a l'habitual i, per això, per a qui ho capta, som menys fiables. A causa de l'olor de les feromones, a les residències femenines es produeix una estranya sincronització de la menstruació.

- **Comunicació tàctil.** Formen part dels missatges tàctils des del sistema Braille de lectura per a invidents, fins als codificats com el bes, l'abraçada, la bufetada, quan no són estímuls sinó estilitzacions, o les simples pressions en les mans enllaçades per a cridar l'atenció del receptor davant d'alguna cosa admirable o curiosa. Hi ha societats que afavoreixen el contacte –dos xics àrabs o de l'Àfrica negra agafats de la mà, o en Hispanoamèrica– o que l'eviten –nordeuropeus o indis. Estudis estadístics ens indiquen que parelles heterosexuales assegudes en un café es tocaven a Sant Joan, de Puerto Rico, 180 vegades per hora; a París, 110; i, a Londres, 0.
- **Codis del gust.** És el sentit menys desenvolupat en l'home encara que susceptible de ser educat. Gurmets i botellers s'especialitzen en menjar crús o cuits, salpebrats o no, i maridatges entre menjars i begudes.
- **Missatges auditius.** Les formes més freqüents que adopten els missatges humans són la visual i l'auditiva. Els missatges auditius són els principals ja que, entre ells, ocupa un lloc predominant el llenguatge articulat. Exemples més primaris són el tam-tam africà o les xiulades de l'illa canària de la Gomera. Repareu també en com influeixen els tipus de música –de l'*allegro* o *molto vivace* a la lentitud de l'*adagio* per a estimular les compres.
- **Missatges visuals.** En els missatges visuals destaquen els recodificadors del llenguatge verbal (escriptura, morse) i els substituïts d'aquests (ideogrames xinesos, jeroglífics egipcis). Altres sistemes visuals, més o menys codificats, són les formes de vestir, calçar i pentinar, les indicacions de les banderoles per al desplaçament d'avions a terra, els senyals de trànsit i altres sistemes verboicònics com els còmics, la televisió o el cinema.

Entre els missatges visuals, s'ha concedit últimament una atenció especial a dues noves disciplines: la kinèsica i la proxèmica.

- la **kinèsica** (o kinèsia) estudia la comunicació que es desprèn del moviment i l'actitud corporal, els gestos i la màimica. Per exemple, la dilatació de pupil·les quan alguna cosa o algú ens interessa o agrada.
- la **proxèmica** analitza la comunicació que es dedueix de la distància i el componiment espacial entre emissor i receptor: si la mirada és directa als ulls o es desvia, si s'asseuen junts o separats (com en l'anunci publicitari televisiu de la campanya de telefonia Movistar 2011 «Compartida, la vida és més»), o si, asseguts, creuen la cama cap a on està l'altra persona. Un cas de relació proxèmica especial consisteix en la creació i el respecte de la bombolla personal imaginària que protegeix de contactes no desitjats i regula l'aproximació o la invasió de l'espai corporal de cada persona. Existeixen quatre bombolles o zones de protecció en la relació amb la distància física en la comunicació de les persones que ens garanteixen seguretat i control: íntima (fins a 45 cm), familiar (100 cm), consultivosocial (300 cm) i pública (més de 300 cm). Per aquest motiu, ens sentim incòmodes quan hem de parlar amb algú (i mirar-lo als ulls) en un ascensor replet de gent. L'exageració en les distàncies de respecte arriba a les castes índies: segons la tradició, els membres de cada casta no poden acostar-se en excés; i, en ocasions, ni mirar directament a un superior; per exemple, un nayadi no pot acostar-se a menys de 40 metres d'un bramant:

bramants ↔ nayans ↔ iravants ↔ cherumants ↔ nayadis
2 m 8 m 10 m 20 m

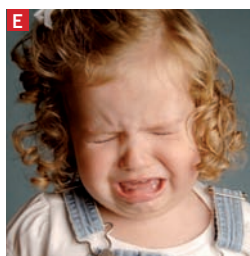
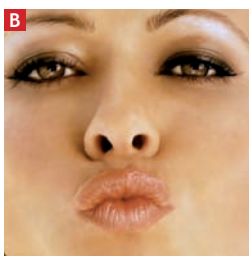
La comunicació no verbal ens exigeix que no aprenguem només a parlar un idioma sinó també a conèixer-ne la cultura i la gestualitat:

- el signe de victòria amb els dits del mig i índex, a Anglaterra, pot significar victòria o convertir-se en una grogleria (com si nosaltres es-tenguérem el dit del mig), amb només girar la mà i ensenyar la part dels artells;
- baixar-se la parpella amb el dit significa, a França, que l'emissor ja sap de quina cosa es parla, mentre que a Itàlia es dóna a entendre burlonament que el receptor no se n'assabenta;
- enarquem les celles quan saludem a Espanya, però, a Japó, pot ser in-decorós: equival ací a obrir la boca i moure la llengua lúbricament.

Per tant, podem dominar el missatge verbal, però, amb més freqüència, el llenguatge no verbal ens resulta indòmit. Encara que solem dir el que volem, els missatges no verbals ens poden traïr. Algunes exemples ens ho il-lustren. Diem repetidament «sí, sí» mentre movem el cap paral·lel a terra com si diguérem «no»: ens resulta incòmode i acabarem movent el cap assentint. Si, on estem, entra la persona que ens agrada, ens resultarà quasi impossible no mirar-la en tota l'estona: els ulls se'n van per a mirar-la (és a dir, estableixen contacte comunicatiu) encara que vulguem dissimular.

ACTIVITATS

- 24 Quan parlem, ens recolzem en els moviments del cos i, especialment, de mans i braços, per esclarir el que volem dir.
- a) Demana a altres companys que ens definisquen algunes paraules: «Què és una *espiral*? Què és un *batall*? Què és un núvol *amorf*? A què ens referim si afirmem que una esponja o un matalàs està *tou*?». Han utilitzat les mans per a donar la definició?
 - b) Defineix les paraules en cursiva per escrit, però sense il·lustracions o dibuixos.
 - c) Cerca el significat d'aquestes veus en un diccionari per a comprovar que no fan falta més que paraules molt precises per a definir amb claredat i exactitud.
- 25 Com narraries la jugada del gol d'Espanya en la final de la Copa del món de Sud-àfrica 2010? (El gol d'Andrés Iniesta en el partit Espanya-Holanda).
- 26 Quins gestos comunicatius de la conversa, diferents als nostres, coneixes que utilitzen els parlants d'altres llengües?
- 27 Què signifiquen o poden significar els gestos humans següents? Respon de manera concisa, amb una o dues paraules.

28 Afegeix altres gestos habituals en la nostra cultura: per a indicar que un està boig o li falta un caragol; que cal fixar-se bé; si no ho veus posa't ulleres; que està gros; que està massa prim (o esprimatxat); passa, passa; estigues quiet, para!; no faces soroll...

29 Explica prolixament què et suggereixen els gestos dels rostres i els detalls de les caricatures de Kike Payá, d'Alcoi, que pots veure en kikelin.com: a) Pep Guardiola (entrenador de futbol), b) Àngela Merkel (cancellera alemanya), c) Fernando Fernán Gómez (actor i escriptor), senyora Cayetana (duquesa d'Alba).

30 Un aprenent de conductor, quan encara no ha automatitzat els moviments de la conducció, cada vegada que canvia de marxa, es fixa en la palanca de canvi, gairebé obsessivament (i deixa de mirar al capdavant). Sap l'aprenent de conductor sempre en quina marxa va el vehicle: en 2a, en 3a, en 4a? Quin sentit aplica per a saber-ho? Quin és el sentit que no domina encara i per quin el substitueix?

31 Indaga per quina raó hom diu que les dones es toquen, de vegades, el cabell quan flirtegen.

32 La nostra manera de parlar és una de les nostres targetes de presentació, un indicatiu de la nostra personalitat. Els parlants som reconeguts o retratats per la nostra forma de parlar, segons s'infereix de les peculiaritats que ens diferencien els uns dels altres. El parlar és un signe o senyal d'identitat: revela com som nosaltres individualment, però, alhora, ens situa en un grup social (o sociocultural) bastant ben delimitat: és el nostre grup de pertinença. Quan ens senten, o ens escolten, els altres es forgen una idea de com som, pressenteixen fins i tot com respondrem presumptament en el treball o en societat; i, encara més, ens donaran treball o ens acceptaran un negoci per la nostra forma de comportar-nos comunicativament. «L'escriure és com mostrar una empremta digital de l'ànima», poetitzà l'escriptor mexicà Mario Bellatín (1960). Tinguem en compte això, i tinguem en compte el llenguatge no verbal per a l'activitat següent. Simularem un sociodrama: es tracta d'un joc de rol. Actuarem, observarem, comentarem i escriurem.

La festa juràsica de fi de curs

Situació.

a) Informació per a tots. L'any passat es va celebrar la primera festa juràsica a l'IES: «Que per maig era per maig, quan fa la calor, quan els blats brullen i estan els camps en flor, quan canta la calàndria i respon el rossinyol»; en efecte, feia bon temps. Calia anar disfressat d'humà prehistòric. Hi va haver alegria i potser algun excés, especialment segons el criteri de les persones responsables del col·legi privat veï que es van queixar de sentir pertorbada la concentració dels seus estudiants fins i tot des dels dies preparatoris, a més d'alguna indecència impròpia d'adolescents ben educats... El cas és que han demanat una reunió a l'Ajuntament, moderada per l'alcalde, perquè els centres escolars no semblen Sodoma i Gomorra i per resoldre conflictes esdevenidors...

b) Organització dels actors. Sol·licitem huit voluntaris que vulguen representar uns personatges que el professor assignarà per atzar i el perfil del qual es detalla en el punt següent. Defensaran el seu personatge com si foren ells ma-

teixos, creient en el que diuen i com ho diuen... Haurien de situar-se al voltant d'una gran taula de reunió (ajuntant sis pupitres) enmig de l'aula. Dirigeix la sessió el regidor d'Educació, que l'obrirà i la tancarà. Tenim vint minuts per a acabar amb una votació a mà alçada sobre si es permet la segona festa juràsica a l'IES aquest pròxim maig, «quan fa la calor, quan els blats brullen i estan els camps en flor, quan canta la calàndria i respon el rossinyol». Cadastú al seu lloc.

c) La resta d'estudiants es dividirà en tres grups: són els tres grups d'observadors. Seguiran les pautes d'observació que se'ls marquen a continuació. Ja sabem que els huit voluntaris són actors representant una història. Així i tot, quan arribem a l'avaluació del sociodrama i a la posada en comú, siguem rigorosos i objectius, evitem les crítiques despectives per a no ferir sensibilitats. Romanguem sempre fora del grup, com si no existírem i no parlem amb cap actor. No hem de riure ni fer gestos ni aplaudiments. L'ovació, al final. Observem. Silenci. Acció.

ROLs

- Rol 1.** Regidor d'Educació. Véns en representació de l'alcalde. Addueixes que, si és una activitat sorgida dels centres escolars, han d'assumir-la ells; bastant fas amb subvencionar la publicitat i la música.
- Rol 2.** Director del centre públic. Tu consideres que la cosa no és per a tant, ja que, si alguns joves volen eixir lleugers de roba, és cosa d'ells: «Nosaltres no som qui per impedir-los-ho: ja són grandets». Ara bé, penses que els responsables seran els pares.
- Rol 3.** Directora del centre privat. Tu intentaràs per tots els mitjans que la festa ni tan sols arribe a celebrar-se. «Per Déu, si això és un atemptat contra la dignitat de les persones!». «Que es conformen amb anar al ball després de l'acte de graduació». De cap manera tu estaràs disposada a assumir responsabilitat en una cosa en la qual ni tan sols has participat.
- Rol 4.** Mare del centre públic. «Bé! D'acord! No traguem les coses de polleguera, no fem perdre el seny, senyors. Els xics només volen passar una estona divertida. A més, quan en el Parlament estan proposant que es regalen preservatius als joves, com anem nosaltres a impedir-los que isquen disfressats com vulguen?». Ara bé, la responsabilitat, per descomptat, és cosa de l'ajuntament.
- Rol 5.** Mare del centre privat. Tu procuraràs dur-te bé amb tots, excepte amb l'animador sociocultural, perquè està convençuda que és un recomanat del partit de l'alcalde i quasi no el deixes parlar. Sempre tractes de donar-li la raó a tots els altres.
- Rol 6.** Alumna del centre públic. «La festa juràsica és una que fa diversos mesos que estem organitzant i malgrat tot, la portarem a terme. Doncs no faltaria més. L'altra va ser una passada».
- Rol 7.** Alumne del centre públic. Tu dones la raó a l'altra representant de l'alumnat i no pares d'aquissar la directora del centre privat a la qual titlles de «trastocada». «Mira que proposar que ens penedim dels pecats comesos!».
- Rol 8.** Animador sociocultural i psicopedagògic de l'ajuntament. Tu dius a la resta allò que han de fer, per això ets l'animador i la persona que està més preparada en organització i gestió d'activitats culturals. Tu ets un tècnic!

Grup d'observadors 1

Participants en la comunicació. Una bona comunicació bàsica.

Ens fixem en les intervencions de tots i diferenciem quan són emissors i quan són receptors. Distingim entre receptors, en general, i destinataris, en particular.

Emissor

- Es responsabilitza del que diu i empra la primera persona.
- Organitza bé els seus pensaments abans de parlar.
- Ha preparat el contingut i l'estratègia de les seues intervencions amb antelació.
- Evita generalitzacions (com sempre, mai, tots) i dona exemples concrets del que diu.
- Tracta d'estar en el present, ací i ara.
- Si espera alguna cosa dels receptors, formula peticions de forma directa, explicant quan i com es desitja.
- És clar, breu i concís.
- Es preocupa per ser ben entès.
- Utilitza preguntes obertes, convidant els interlocutors a seguir conversant.

Receptor

- Dona senyals no verbals d'atenció.
- Retroalimenta positivament l'emissor.
- Deixa parlar l'emissor i respon acatant les mateixes normes de torns i brevetat.
- Quan passa a ser emissor com a persona que contesta, al·ludit o per torn, utilitza algunes expressions o arguments del participant anterior sense to de burla. (Si actua com si fóra eco, això és, parafrasejant, però sense aportar absolutament res de nou, es considera un error greu).

Emissor i receptor

- Ambdós mantenen en tot moment un to de veu relaxat, fins i tot en els instants de tensió.
- Les crítiques són educades i expressades amb moderació, evitant la crispació i el desfavor o l'improperi.
- Opina quan se'l requereix, defensa la seua postura i, sense engalipar, tracta de convèncer als no convençuts.
- Té una bona actitud personal d'autoestima, sense caure en la vanitat o en la subèrbia.
- Mostra bona actitud en relació amb l'assumpte tractat en la conversa o en el debat.
- Es fa simpàtic per la seua exposició, per la seua argumentació i per la seua actitud.
- Desperta l'empatia, la capacitat de saber posar-se en el lloc de l'altre, d'entendre la forma i pensar de l'altra persona sense necessitat d'haver d'estar-hi d'acord.

Grup d'observadors 2

Error en la comunicació.

Observem si no es compleixen algunes regles de la comunicació.

- Tots duen preparades les seues intervencions: ho han pensat prèviament i no improvisen.
- S'escolten els uns als altres.
- Es trepitgen les frases o s'interrompen.
- Hi ha intervencions a boca de canó, feridores, despectives, irrespetuoses.
- Algú respon quan no ha estat preguntat i usurpa el paper d'un altre.
- Diverses persones repeteixen el mateix argument.
- Algun d'ells canvia de postura o s'arroga funcions que no són seues.
- Hi ha qui explica el que ha volgut dir un altre als altres.
- Es diu que es pensa el mateix que un altre o altres, però no s'explicita ni es matisa.
- Es fa el llest aparentant saber dels altres més que ells mateixos.
- S'excedeix volent saber més que la resta del conflicte tractat.
- S'observen prejudicis.
- Es jutja a altra persona que no està present.
- S'aprecia el carisma o efecte halo en algun dels participants: si la primera impressió és positiva, l'escoltem, però, si és negativa, el boicotegem.
- Es projecten en uns altres les pròpies frustracions o complexos.
- Algú introdueix paraules grolleres, mirades o gestos inadequats, etc. fora de lloc.
- Algú intenta descontextualitzar la conversa o el debat tractant de dur-lo al seu terreny.
- Es trauen conclusions abans de recaptar tota la informació possible per a poder opinar equànimement.
- Posseeixen un nivell de llengua insuficient: pobresa de vocabulari, poca fluïdesa verbal, referències culturals nul·les...
- Repeteixen pesadament una idea, un concepte o una opinió. No tenen paraules per a més i per això es repeteixen fins i tot les falques i els tics expressius.

Grup d'observadors 3

Observacions sobre la comunicació paralingüística no verbal.

La cara

- Quins tipus de gestos o mímica predomina: sorpresa, indignació, expectació, dubte, concentració, admiració...?
- S'han mantingut cara a cara sempre? Ha intervingut sense mirar als ulls dels destinataris?
- Dediquen el seu discurs a les parets, a terra o a les cadires buides?
- Han mirat per sobre de les ulleres o, amb superioritat o desdeny, per damunt dels múscles?

Postures i gestos

- De quina forma han manejat tot el cos? Com han estat asseguts: amb apatia o desgana, o amb interès? Recolzen els colzes o els braços damunt les taules?
- En algun moment s'han retocat el cabell o la roba?
- Han mogut expressivament mans, dits, etc. en intervindre o en discrepar?
- Han somrigut o han fet ganyotes davant les intervencions alienes?
- Han colpejat la taula com a defensa argumental?

33

Per al pròxim dia portarem dos reportatges periodístics breus, que no excedisquen les 400 paraules, en els quals es narrarà i comentarà el que ha succeït des de perspectives diferents: un, en el qual la inclinació siga favorable als que postulen la festa i, l'altre, moderadament en contra de qui la repudien.

Existeix una tradició antiga important (K. Bühler, Ch. Peirce) que adscribia el símbol al senyal, com signe arbitrari i no motivat. Per això, es parla, en ocasions, del caràcter simbòlic del llenguatge humà.

4 TIPUS DE SIGNES

Els signes, segons la seua relació amb el referent, són de quatre tipus: icones, indicis, símbols i senyals.

ICONES	La icona és un signe artificial que guarda una relació natural amb el referent. Operen per la similitud formal (bé plàstica –imatge–, bé fònica –onomatopeia): allò que representa sempre és perceptible. Ex: una foto, un mapa, un dibuix figuratiu.
INDICIS	Fets naturals immediatament perceptibles que ens permeten conèixer alguna cosa sobre un altre fet que no és immediatament perceptible. L'índici opera per contigüitat i apareix com una cosa que brolla naturalment, sense la intervenció d'una voluntat emissora; és a dir, no és intencional. Per això, l'índici ni s'assembla a allò que representa ni sorgeix amb intenció de significat. Ex.: una empremta digital, un hematoma.
SÍMBOLS	Signes la relació dels quals amb la idea representada és intrínseca –o motivada– o constant –en una cultura donada–, basada en allò analògic –de semblança– o en allò històric –encara que amb freqüència es desconeix. El significat transcendeix a allò perceptible de la referència de la icona, de l'objecte real o de les paraules. Ex.: la balança, símbol de la justícia; una rosa roja, símbol de la passió amorosa.
SENYALS	Mantenen una relació extrínseca, és a dir, arbitrària o convencional –això és, no motivada– entre significat i significat. Ex.: la <i>fumata</i> blanca –el Vaticà anuncia nou Papa–; els senyals de trànsit; les paraules... El signe lingüístic és el senyal més important.

ACTIVITATS

- 34 Afegir i explicar dos exemples de cadascun dels quatre tipus de signes que hem assenyalat.
- 35 En què consisteix la dificultat d'interpretació del senyal que apareix en la foto on hi ha un cartell escrit en castellà que diu: «Sitúe vehículo en espiral» [Situe vehicle en espiral]?

- 36 A partir de la lectura del text següent, explica si els orígens de «caminar en fila índia» se sustenten en un indicatiu o en un senyal.

Caminar en fila índia és un costum dels indis d'Amèrica del Nord, que caminaven en fila d'un amb la finalitat de deixar una sola petjada. D'aquesta manera, els seus enemics, els soldats americans, no podien saber quants eren en realitat. El mateix exèrcit americà va adoptar més tard aquesta estratègia durant la guerra d'Independència (1775-1783). Després l'expressió s'ha fet universal: per a entrar en les aules d'un col·legi o per a caminar per una carretera.

- 37 Després d'haver llegit el text següent, queda clar que l'esvàstica és un símbol?

Si veus una esvàstica —una creu gammada—, no t'escandalitzes sempre. Des que el partit nacionalsocialista de Hitler va començar a usar l'esvàstica com a emblema, a Occident s'ha identificat aquesta creu com un símbol exclusiu del nazisme. L'origen, no obstant això, és molt anterior. L'esvàstica, el nom de la qual prové del sànscrit (suàstica, 'benestar'), es remunta com a mínim a l'antiguitat índia del segle V aC. Per als budistes i hindús és un objecte de culte. En l'hinduisme representa tant l'evolució de l'univers com la involució, segons la direcció a la qual apunten els seus braços. En aquesta mateixa religió també s'empra com a símbol solar i, en general, com a senyal de bona sort. També algunes estàtues de Buda es representen amb esvàstiques marcades al seu pit. Per la seua banda, en les mitologies indoeuropees s'associa en general amb el Sol, el poder i la il·luminació, si bé els pobles nòrdics i cèltics en ocasions es identificaven amb els déus del tro i la guerra, Thor i Taranis. En el protocristianisme dels segles II i III també s'usa, tal com es veu en algunes esglésies encara.

- 38 En ocasions les imatges són tan significatives com les paraules. Hi ha alguna intenció oculta en aquestes sèries d'imatges que van ser publicades en diaris espanyols durant 2005? Importa la composició de la pàgina periodística per a fer-se una idea del que l'emissor-productor vol transmetre? Documenta't sobre l'episodi i els protagonistes si escau.

- a) Viatge de Josep Lluís Carod-Rovira (d'Esquerra Republicana de Catalunya) i Pasqual Maragall (del PSC) a Jerusalem. Sorgeix la polèmica per les fotos de Carod-Rovira amb una corona d'espines sobre el seu cap, com Jesús de Natzaret (*Abc*, 24 de maig de 2005); el mateix dia, un altre periòdic (*El Mundo*, pàg. 11) publica la foto amb el triangle sobre el seu cap: «Jesucrist, no: Déu...», ens diu... És el triangle de l'emblema d'Esquerra Republicana de Catalunya.

- b) Et sembla intencionat que un diari il·lustre una notícia amb una foto invertida (*El Mundo*, 24 de maig de 2005, pàg. 20)? El titular de la notícia era aquest: «Schröder inicia el procés perquè els alemanys voten al setembre». En el cartell propagandístic de Schröder, el canceller alemany anterior a Àngela Merkel, es podia llegir aproximadament (en perfecte alemany) «Rumb directe al treball i la unió».

5 ELS NIVELLS D'ANÀLISI DE LA LLENGUA

La llengua és un sistema de comunicació. Un **sistema** és un conjunt d'elements interrelacionats per mitjà de regles. Els **elements** i les **regles** del sistema lingüístic es poden analitzar en diversos nivells a partir de la unitat o punt de partida que genera tot el complex sistema lingüístic com a instrument de comunicació.

Com a **sistema de comunicació**, la llengua utilitza signes: els signes lingüístics. Els signes lingüístics són els elements del seu sistema –un conjunt finit i moderadament extens–, que es combinen mitjançant regles –un codi. El codi, plasmat en un missatge concret a través d'un canal o suport material, ha de ser conegut per emissor i receptor, que saben crear i interpretar textos tenint en compte la situació en la qual es troben, el context.

El signe lingüístic es defineix com la relació entre un significant i un significat. El **significant** (Snt) és un resultat perceptible fònic –una seqüència de sons–, que necessiten un significat. El **significat** (St) es refereix al que representa o indica el signe lingüístic, és a dir, és una accepció mental o intel·lectual (mentre que el significant desenvolupa un aspecte físic). Ara bé, el significat sí que té un suport material, que és precisament el mateix significant; això és, el significat apareix sempre associat a un significant.

La següent fórmula ens il·lustra la definició bàsica de signe lingüístic (SL):

$SL = \frac{Snt}{Snt + St}$	2a articulació	Sons i fonemes (Snt) >	[dz + e + r + m + à]
	1a articulació	Accepció (morfemes: St): <i>germà</i> , 'persona nascuda dels mateixos pares respecte a una altra, o sols del mateix pare o de la mateixa mare; persona unida a una altra per vincles espirituals, morals o ideològics; membre d'una germanor o cofradia'...	a) germà + Ø + Ø > <u>german</u> -a- Ø, german-dat- Ø, german-a-d-a- Ø, german- <u>a</u> -r... b) ...-astr-e-s (familiar no sanguini): padr- <u>a</u> -r c) ...-a-r (formador de verbs, en infinitiu): german-a-r > deix-a-r, parl-a-r, plor-a-r...

Això ens permetria tractar d'explicar de manera senzilla signes lingüístics com ara *pa*, *germà*, *ací*, *deixar*, com a unitats aïllades i fora de situació i context. Per a interpretar, en una primera instància, un missatge com el següent:

Germà, deixaré pa ací.

ens farà falta inexcusablement combinar els quatre elements, respectar certes regles o normes de redacció i conèixer amb destresa algunes característiques del signe lingüístic, com el caràcter distintiu, per exemple: el signe lingüístic és relatiu, opositiu i negatiu. Aquesta característica proporciona els coneixements lingüístics suficients per a comprendre què és o a quina cosa es refereix *pa*, ja que guarda relació amb *pastissos* o amb *llet*, s'oposa a *rosquilla* i es considera que té trets que el diferencien fins a fer-lo negar que és distint a *fum* (que no és comestible o, ben bé, no és sa) o a *sopa* (que és comestible, però és líquida i no sòlida com el *pa*). Com sabem d'anys anteriors, la possibilitat de triar un element (un signe lingüístic) o un altre –les combinacions paradigmàtiques– per a construir un discurs, respectant les regles sintagmàtiques, és el que permet donar sentit complet a la utilització d'una paraula o una altra: *Germà* enfront de la possibilitat de *cunyat*, o de *babau*, *fava*, *matxo*, *xicon*.

Així doncs, d'aquesta seqüència $SL_1 + SL_2 + SL_3 + SL_4$, podem establir els tipus d'anàlisi que descompon, per estudiar-lo, el sistema comunicatiu lingüístic (des de les unitats més menudes fins a les de més envergadura):

$$\frac{Snt^1}{Snt^2 + St^4} +^3 \frac{Snt}{Snt + St} + \frac{Snt}{Snt + St} + \frac{Snt}{Snt + St}$$

Qualsevol manifestació lingüística, per tant, pot ser analitzada en cinc nivells d'anàlisi, com sintetitza el següent quadre.

Nivells	Unitats lingüístiques	
1. Fonològic	Fonemes	A partir del so humà verbalment articulat, és la unitat mínima sense significat que permet construir signes lingüístics (morfemes, paraules...).
2. Morfològic	Morfemes	Monemes o morfemes gramaticals (gramemes) i lèxics (lexemes): la unitat mínima (perceptible) amb significat. Constitueix la base de la classificació de les paraules en categories gramaticals.
3. Sintàctic	Funcions	Combinació de paraules i locucions fins a formar frases o oracions.
4. Lexicosemàntic	Paraules	Unitat d'ús. El conjunt de paraules d'un idioma constitueix el lèxic o vocabulari, arreplegat en un diccionari.
	Semes	Sema: unitat mínima de significat.
5. Textual	Paràgrafs	Unitat de significat estructural o organitzatiu.
	Text	Unitat comunicativa de sentit o intencional. Pot estar format per un simple enunciat o per paràgrafs.

ACTIVITATS

39

Distingeix els nivells d'anàlisi de la llengua basant-te en els textos següents:

- Comença per *b*, ingerir líquids, de vegades alcohòlics.
- Passa paraula.

Si ets major d'edat, beu amb moderació.

Si ets menor d'edat, viu i deixa de beure.

Beu aigua. L'aigua és salut.

40

Comenta el conte del suís Peter Bichsel «Una taula és una taula» (*Contes per a nens*, 1966).

Vull contar-vos la història d'un vell, un home que no diu una sola paraula, que té un rostre cansat, massa cansat com per a somriure, per a enutjar-se. Viu en un poblet, al final del carrer o prop de l'encreuament. No paga la pena descriure'l, quasi no es diferencia dels altres. Duu una gorra grisa, pantalons grisos, una jaqueta grisa i, a l'hivern, un abric gris. Al pis de dalt de la casa està la seua estança; tal vegada va estar casat i va tenir fills, tal vegada va viure abans en una altra ciutat. Segur que va ser xiquet alguna vegada, però en un temps que els xiquets els vestien com adults. Així es veu en l'àlbum de fotos de l'àvia. En la seua estança hi ha dues cadires, una taula, una catifa, un llit i un rober. Sobre una tauleta hi ha diaris vells i l'àlbum de fotos, en la paret penja un espill i un quadre.

El vell feia un passeig pels matins i un passeig de vesprada, canviava unes poques paraules amb els veïns, i al vespre s'asseia a la cadira. Això no canviava mai, també els diumenges era així. I, quan aquest home s'asseia al costat de la taula, escoltava el tic-tac del rellotge, sempre el tic-tac. Llavors va arribar un dia especial, un dia de sol, no calorós, no massa fred, on els ocells cantaven, les persones eren amables i els xiquets jugaven. I el més especial era que tot això a l'home, de cop i volta, li va agradar. Va pensar: «Ara tot canviarà». Va recordar el primer botó de la camisa, es va llevar la gorra, va apressar el pas, fins que va balancejar els genolls en caminar. Va arribar al seu carrer, va saludar amb el cap els xiquets, va entrar en la seua casa, va pujar l'escala, va traure la clau de la butxaca i va obrir la porta. Però a l'habitació tot estava igual: una taula, dues cadires, un llit. I, quan es va asseure, va escoltar de nou el tic-tac, i tota la joia se li'n va anar, perquè no havia canviat res. Li va entrar una ràbia enorme. A l'espill va veure com la cara se li posava roja, va veure com les parpelles se li estrenyien; després, les seues mans es van tancar en dos punys, les va alçar i va colpejar sobre la taula, primer un colp, després un altre, mentre cridava i cridava: «Ha de canviar, ha de canviar!». I ja no va escoltar el tic-tac. Les mans li feien mal, la veu li fallava, llavors va tornar a escoltar el rellotge, i gens canviava. «Sempre la mateixa taula», va dir l'home, «les mateixes cadires, el llit, el quadre. I a la taula li dic taula, al quadre li dic quadre, el llit es diu llit, i a la cadira se li diu cadira. Però per què?». Els francesos anomenen *lit* al llit; a la taula, *table*; diuen al quadre *tableau*, i a la cadira, *chaise* i s'entenen. I els xinesos també s'entenen. «Per això el llit no es diu quadre», va pensar l'home i va somriure, després va riure, va riure fins que el veí va colpejar en la paret i va cridar: «Silenci!». «Ara canviarà» va cridar ell, i des d'ara dirà «quadre» al llit. «Tinc son, me'n vaig al

quadre», digué, i al matí es va quedar un llarg temps al quadre i va pensar com anomenaria ara a la cadira, i la va anomenar *rellotge*. Es va alçar, es va vestir, es va asseure al rellotge i va donar amb les mans sobre la taula. Però la taula ja no es va anomenar taula, sinó catifa. Així, de matí l'home va deixar el quadre, es va vestir, es va asseure al costat de la catifa, sobre el rellotge i va pensar com anomenaria a cada cosa.

El llit es va anomenar quadre. La taula es va anomenar catifa. La cadira es va anomenar rellotge. El diari es va anomenar llit. L'espill es va anomenar cadira. El rellotge es va anomenar àlbum. El rober es va anomenar diari. La catifa es va anomenar rober. Al quadre li va dir taula i a l'àlbum de fotos, espill.

Així doncs, de matí el vell es va quedar més temps en el quadre, a les nou va sonar l'àlbum, l'home es va alçar i es va aturar en el rober per a no tenir fred als peus; després va traure la seua roba del diari, es va vestir, es va mirar a la cadira de la paret, es va asseure en el rellotge al costat de la catifa i va fullejar l'espill fins que va trobar la taula de la seua mare. Això li va semblar divertit, va practicar tot el dia i va fixar les noves paraules. Ara tot tenia un altre nom: ell ja no era un home, sinó un peu, i el peu era un matí i el matí, un home.

Ara podia seguir ell a soles amb la història. I podria, com ho va fer, canviar també les altres paraules: sonar vol dir aturar-se, tenir fred vol dir mirar, ficar-se al llit, sonar, asseure's, tenir fred, aturar-se, fullejar. De manera que: d'home el vell peu va sonar llarg temps en el quadre, a les nou es va ficar l'àlbum, el peu va tenir fred i es va fullejar en el rober, per a no mirar en els matins.

El vell va comprar quaderns blaus i els va omplir amb les paraules noves, per tant va tenir molt a fer i se'l va veure molt poc pel carrer. Després, va aprendre les designacions noves de totes les coses i es va oblidar cada vegada més de les correctes. Ara tenia un llenguatge nou, que pertanyia només a ell.

Ara i adés somiava en el llenguatge nou, i es traduïa al seu idioma les cançons de l'època de l'escola i les cantava a si mateix en veu baixa. Però prompte se li va fer difícil la traducció, quasi havia oblidat el seu llenguatge antic i havia de cercar les paraules correctes als seus quaderns blaus. I tenia por de parlar amb els altres. Havia de pensar molt per a recordar com anomenava la gent les coses.

La gent anomena el seu quadre llit. La catifa rep el nom de taula. La gent anomena cadira el seu rellotge. La gent flama diari al seu llit. La gent anomena espill la seua cadira. La gent anomena rellotge el seu àlbum i el seu diari anomenen rober. El seu rober és una catifa. La seua taula és un quadre. I el seu espill, un àlbum.

I va arribar l'instant en què l'home reia quan escoltava parlar la gent. No podia fer més que riure quan escoltava dir a algú: «Vas demà al partit?». O quan algú deia: «Ja fa dos mesos que plou.» O quan escoltava: «Tinc un oncle a Amèrica». Només podia riure, perquè no entenia res.

Però aquesta no és una història divertida. Va començar trista i acaba trista. El vell de l'abric gris ja no podia entendre la gent, això no era tan terrible. Molt pitjor va ser que ells ja no pogueren entendre'l. I per això no va dir ja res més. Callava, només parlava amb ell mateix, ja no va tornar a saludar.

6 CARACTERÍSTIQUES DEL SIGNE LINGÜÍSTIC

Les principals característiques del signe lingüístic (pensem de manera elemental en una paraula o en una frase) són les següents:

1. Oral	La llengua és parlada (i escoltada). L'escriptura és un codi substitutiu o paralingüístic. Hui, la llengua escrita té una gran rellevància en situacions formals i pertany al nivell més elevat de l'aprenentatge comunicatiu.
2. Lineal	La cadena parlada –el missatge lingüístic– és una successió de sons (o lletres i signes de puntuació, en l'escriptura): no existeix la simultaneïtat. Si canvia l'ordre, pot alterar-se el significat o mancar de sentit: <i>Anna colpeja Pere</i> ≠ <i>Pere colpeja Anna</i> ≠ <i>*penac droa japoe</i> . Casos curiosos i excepcionals: anagrames, palíndroms
3. Arbitrari	El significat –el que representa el SL– no està motivat pel significat; no existeix una relació d'obligatorietat entre Snt i St, sinó que la relació és convencional o extrínseca, per un acord sociocultural (habitualment antiquíssim). El SL és un tipus de signe anomenat senyal, i no un indicatiu o símbol. Casos curiosos i excepcionals: onomatopeies, símbols verbals, formació de noves paraules (evolució: derivació, composició, neologismes...).
4. Doble articulació	Morfemes (Snt amb St) i fonemes (Snt sense St). Les paraules s'articulen –s'uneixen i s'associen entre si– doblement: pel Snt i pel St. Per a formar morfemes (Snt + St), es necessiten significants que, aïlladament, manquen de significat (Snt, sense St). Pel coneixement, més o menys intuïtiu, dels morfemes, entenem el nostre idioma i podem ampliar-ne els elements i combinar-los millor: sabem què significa <i>hiperkinèsica</i> perquè identifiquem els morfemes de la seua composició: <i>hiper</i> + <i>kinèsica</i> . Així doncs, ja podem construir uns altres elements amb aquesta base: <i>hipermercat</i> o <i>telekinèsia</i> ... Però, si diem <i>*ipremedroca</i> , haurem utilitzat una seqüència fònica (un Snt) sense St. Casos curiosos i excepcionals: falsos amics lingüístics, frases fetes.
5. Distintiu: relatiu, opositiu i negatiu (RON)	El SL mai funciona de manera aïllada, independent o individual. El SL ha de distingir-se («diferenciar-se») d'altres SL –unes paraules d'unes altres, un morfema d'uns altres. Es diu que pren valor quan el SL usat és el resultat d'una elecció: de diverses possibilitats –paradigma–, en triem una. Com més possibilitats d'elecció tinguem –riquesa verbal, matisos expressius– i com millor ens funcione la fluïdesa verbal –la rapidesa per a generar missatges, sintagmes, més completa serà la nostra comunicació. El valor d'una expressió (o d'un morfema o d'un fonema) s'adquireix aplicant tres trets d'aquest caràcter distintiu: els SL són relatius –formen amb uns altres un conjunt (o subconjunt) i es poden relacionar amb altres elements–; són opositius –tenen uns trets que els caracteritzen i que els permeten distingir-se dels altres que no estaran <i>marcats</i> en aquell tret, però sí en altres trets comuns– i, finalment, són negatius –una vegada s'ha triat un element, se'n rebutja un altre, se li nega intervenir o aparèixer en la cadena parlada. I tot això és significatiu o pertinent: és el que concedeix valor i significat a les unitats usades i a tot el text lingüístic. El caràcter distintiu del SL es pot exemplificar amb casos de tots els nivells d'anàlisi: • Lèxic: no és el mateix dir <i>nuvi</i>, <i>amic</i>, <i>estimat</i>, <i>company</i>, <i>mantingut</i>, <i>aventura</i>, <i>*wakaamant</i>. • Sintàctic: no és el mateix dir «Shakira manté Piquinho» que «Piquinho manté Shakira». • Morfològic: no és el mateix dir <i>manté</i> que <i>va mantindre</i>. • Fonètic i fonològicament: no és el mateix dir que va donar un <i>pes</i> o que li va donar un <i>bes</i>.
6. Discret	El SL és discret en el sentit de discontinu. Enfront del caràcter continu (o gradual, sense talls ni segments) de la realitat, el SL representa un segment d'aquesta realitat, a la qual ha de parcel·lar necessàriament per a poder ser distintiu, és a dir, per a tenir els trets RON (relatiu, opositiu, negatiu). La realitat és un continuïum. No obstant això, en la llengua marquem conceptes delimitats –matí, vesprada, nit– sense que no hi haja res de la realitat que ens indique que fins a ací arriba el matí i fins a allà la vesprada o la nit. Així ocorre amb poble i ciutat; <i>infància</i> , <i>adolescència</i> , <i>joventut</i> i <i>adulthood</i> ; <i>fred</i> , <i>tebi</i> i <i>calent</i> ; <i>blau</i> , <i>verd</i> , <i>groc</i> , <i>roig</i> , <i>violeta</i> ; /p/, /b/, amb més o menys sonoritat de les cordes vocals, etc. En la llengua necessitem segments per a poder oposar-los. Casos curiosos i excepcionals: subjectivitat de les apreciacions i dels significats. P. ex.: quan un parlant assevera: «Està bé», a què anomena el parlant «bé»? A «estar mig bé», a «anar fent», a ser «feliç (aparentment)», a «conformar-se», a «patir i no contar-ho», a «estar malament, però, per al que es mereix, està bé»...?

7. Mutable (i immutable)	El SL pot variar (i canviar o evolucionar), però es considera, alhora, invariable, com a sistema, pel capritx d'un parlant. El sistema lingüístic és un fenomen social i per afermar un canvi, tota la comunitat parlant ha d'assentir (explícitament o tàcita). Casos curiosos i excepcionals: influències de poders fàctics en la comunicació; poden ser modes expressives passatgeres, com el «tiki-taka» del futbol, del periodista Andrés Montes, o «ací la meua foca» (foca en lloc de la meua dona), de l'humorista gràfic A. Forges, o més duradores, com «han pagat 3 quilos» (quilos per milions), del torero Palomo Linares, o «nominar» en l'accepció de 'proposar per a eliminar' de la televisiva Operación Triunfo.
8. Asimètric	El SL es defineix asimètricament: $\frac{Snt}{Snt + St}$, un element en el numerador i dos en el denominador d'aquesta relació. L'asimetria explica la doble articulació i moltes evolucions del lèxic. St s'associa a un nou Snt, o viceversa: • Matar substitueix el Snt occir (del llatí <i>oc-cidere</i>, del qual deriven homicidi, genocidi, suïcidi, i occís, occisió). • Fill passa a indicar el nascut d'una dona (per la metàfora del llatí <i>filium</i>, és a dir, el fil: el fil de la llet des de la mama a la boca del nadó).
9. Bireferencial	Doble referència a la realitat: el numerador (Snt) només pot valdre's de les possibilitats de sons articulats per l'home en el seu aparell bucal; el denominador (Snt + St) incideix decisivament en la nostra partició i comprensió mental de l'univers. Casos curiosos i excepcionals: hi ha llengües, com el cung (Àfrica), on el clic és un so articulat –l'espetec de la llengua en les dents–; és significativa la diferència en la correspondència dels termes per a funcions idèntiques en idiomes (i cultures) distints: <i>moderador</i> (en català), <i>animateur</i> (en francès) i <i>chairman</i> ('home de la cadira', en anglès); l'existència de paraules com <i>migdiada</i> en un idioma i no en uns altres; o que hi haja vint formes d'anomenar la neu (i els tipus de neus) en un idioma nòrdic.
10. Reflexiu	La llengua és el metallenguatge per excel·lència: és l'únic codi aplicable a qualsevol altre codi, fins i tot al mateix codi lingüístic, s'explica i es tradueix a si mateix.

ACTIVITATS

41

La llengua és un sistema de signes (senyals) creatiu. Comenta, en aquest sentit, el fragment de la novel·la *Els viatges de Gulliver* (1726), de Jonathan Swift (part III, capítol 5).

Visita a la Gran Acadèmia de Lagado

Vam estar després a l'escola de llengües, on tres professors estaven deliberant per millorar l'idioma del seu país. El primer projecte consistia a escurçar el discurs reduint els polisíl·labs a monosíl·labs, eliminant verbs i participis, ja que, en realitat, totes les coses imaginables no són sinó noms.

L'altre projecte consistia a abolir absolutament totes les paraules, cosa que implicava el doble avantatge de millorar la salut dels homes i aconseguir més brevetat en tot. Perquè és evident que, a la llarga, dir moltes paraules ha de danyar i corroir els nostres pulmons i, consegüentment, contribuir a escurçar les nostres vides. I així van acordar que, ja que les paraules són només noms de coses, seria més convenient dur amb si aquelles coses que anaven a tractar [...]. Només un inconvenient tenia aquest mètode, i era que, si l'assumpte que es debatia era vast i de diversos gèneres, cada persona es veia obligada a dur un gran fardell d'objectes a l'esquena, excepte si els seus mitjans li permetien que un o dos vigorosos servidors l'acompanyaren, portant-los. He vist sovint dos d'aquells savis quasi aixafats sota el pes de la càrrega, com els quincallers entre nosaltres, trobar-se en ple carrer, posar els seus fardells a terra, obrir-los i entaular conversa durant una hora, i després cadascun tornava a guardar les seues coses, es tirava el sac a l'esquena i s'acomiadava de l'altre.

Per a converses breus, un home podia dur sota el braç i en les butxaques bastants objectes per a mantenir una conversa. I en les seues cases no podia faltar el mètode, perquè qui practica el sistema guarda a les seues habitacions, i a mà, totes les coses que poden ser objecte d'aquesta forma de conversa.

Un altre avantatge d'aquest invent seria permetre un llenguatge universal, comprés en totes les nacions civilitzades, els utensilis i productes de les quals són generalment del mateix gènere o molt semblants, de manera que els seus usos són fàcilment compresos.

no ipmotra
l'ordre en
què les
l·lteres etsan
ersciets

42 A pesar de la linealitat de la llengua, quan alterem l'ordre dels seus elements, sobretot, en l'escriptura, és possible la lectura i la comprensió del missatge. En elements aïllats, no obstant això, augmenta la dificultat. Llig i digues què és «uivenrstiat»? I «ersciets»? Probablement el text següent oferirà menys dubtes per a ser llegit i comprés. Escriu-lo correctament.

Sgeons un etsdui d'una uivenrstiat agnlsea, no ipmotra l'ordre en què les l·lteres etsan ersciets, l'úinca csoa ipormtnat és que la pmireia l·ltera i l'última etsiugen ersciets en la psioció cocrrtea. La rstea pot estar ttaolment mlaamnet i ecnraa pordem llgeir el text snsee porbelmes. Açò se deu al fet que no llgeim cada l·ltera per si matixea per a precerbe les praauels, sinó que s'acnosgeueix un proessaemnt aedquat per l'efcete fcailitdaor del cnotext lnigüitsic.

43 Un anagrama és una paraula o una frase que resulta de la transposició de lletres d'una altra paraula o frase. En la nova paraula se cerca un nou sentit expressiu: a) afectiu: «Pilar» > «*piral*», 'insecte lepidòpter de famílies diverses, que causa danys als cultius. *Piral de la vinya*'; b) literari: «Arenys (de mar)» > «Sinera» (la ciutat literària de Salvador Espriu). Afegeix altres anagrames.

44 La **palindromia** consisteix en una expressió que es llig d'igual manera d'esquerra a dreta i de dreta a esquerra. Quan és una sola paraula (o un nom), el palíndrom també rep el nom més popular de capicua (sobretot en el cas dels nombres). Ex.: 121, 2002; Anna, Neuquén (ciutat d'Argentina), mínim. Són curioses, encara que, de vegades, una mica forçades, les oracions palíndromes: «Català, a l'atac!», «S'és o no s'és», «Margarita tira gram», «A la bala, a la babalà alaba'la»; «Un avi salta l'atlas, i va nu». Afegeix alguns palíndroms més.

45 Una **onomatopeia** és la coincidència parcial entre el significat i el significat d'un signe lingüístic; és a dir, un so o conjunt de sons que recorden o evocuen el contingut mental associat a aquella paraula. Un exemple és *atxim!*, l'onomatopeia que correspon a l'esternut. Són veus onomatopèiques *nyic-nyic* 'soroll insistent i desagradable' o 'una persona que es fa molesta amb la seua insistència'; *nyam-nyam* 'l'acció de menjar'. Afegeix altres onomatopèies de sons animals.

46 El **fals amic** lingüístic fa referència a mots que són similars en els significats de dues llengües, però que tenen significats diferents; a pesar d'això, es confonen. Escriu altres falsos amics que conegues.

Castellà	Català	Català	Castellà
Hombres	Homes	Ombres	'sombres'
Acostarse	Ajeure's	Acostar-se	'acercarse'
Llevarse	Emportar-se	Llevar-se	'levantarse'
Anglés	Català	Català	Anglés
Disorder	Trastorn	Desordre	'confusion, mess'
Silicon	Silici	Silicona	'silicone'
Topic	Tema	Tòpic	'cliché'

7 LA COMPETÈNCIA COMUNICATIVA

Saber parlar i escriure correctament és el que s'ha pretès, des de sempre, amb l'ensenyament de la llengua. No obstant això, amb l'estudi exclusiu de la gramàtica ningú aprén ni adquireix un idioma. El procés (o mètode) natural d'aprenentatge confereix al parlant d'una llengua una competència lingüística, que es defineix com el coneixement que tot parlant/oïdor ideal té de la seua pròpia llengua –de la llengua materna o vernacle. Així i tot, com sabem, no sempre ens comportem de la mateixa manera en totes les situacions: en uns casos, la nostra conducta és ferma i contundent; en uns altres, reverencial i callada; en uns altres, eufòrica i exultant d'alegria.

Quines competències lingüístiques i no lingüístiques anem adquirint, de manera inextricable, per comunicar-nos millor? La naturalesa interpersonal de la comunicació humana ens condueix a entendre la competència comunicativa com un continuïum –en el sentit que no és estable o immòbil– amb dos eixos: un de formal, el coneixement de l'idioma, i un altre d'instrumental, la capacitat d'utilitzar aquesta llengua. Segons l'acadèmic Salvador Gutiérrez, aquests dos eixos es despleguen entorn de sis dimensions (així mateix interrelacionades i sense límits precisos o excloents):

1. La competència lingüística o verbal
2. La competència sociolingüística
3. La competència inferencial
4. La competència supralingüística o no verbal
5. La competència discursiva
6. La competència estratègica

1. La **competència lingüística** és el coneixement de la llengua com a codi (lèxic i gramàtic, és a dir, elements i regles combinatòries per a formar enunciats). Però dominar la llengua no es redueix només al saber d'aquesta, sinó que també consisteix en un saber fer, en un saber executar. Per això, hem d'incloure la competència executiva, formada per habilitats que són absolutament necessàries per a posar en funcionament el llenguatge. Es tracta de les quatre destreses lingüístiques bàsiques, que aprenem en aquest ordre: escoltar, parlar, llegir i escriure.
2. La **competència sociolingüística** o normativa incorpora principis (de variada índole: conversacionals, socioculturals, situacionals, temàtics...) que asseguruen una bona conducta i unes bones relacions comunicatives. Les seues violacions no produeixen seqüències agramaticals, però sí produeixen enunciats descortesos, inadequats, no apropiats, etc. L'expressió «Apa, nano, no t'enrotlles i toca el pirandó» es veuria normal entre dos joves com vosaltres; però, si diem aquesta frase al director del centre o a una altra autoritat, seria més greu que una errada de concordança gramatical. L'extrem contrari també mereix la reprensió social. Seria ridícul el registre petulant d'un secretari de poble que, per a saludar i sol·licitar permís d'entrada, s'expressara així (des de la porta): «Feliços i augurals. Dóna vosté la seua aquiescència penetrativa?». Si una persona parla sempre igual, encara que siga de forma

culta, es dirà d'ella que parla com un llibre. Francisco de Quevedo (1580-1645) reia de la culta *latiniparla* dels erudits de la seua època a l'Espanya barroca. Una persona demostra que (socio)lingüísticament és culta quan sap canviar de registre en situacions diferents, és a dir, quan adequa la seua manifestació verbal a cada situació.

3. La **competència inferencial**, anomenada també competència lògica, construeix i interpreta els nostres missatges no com simples oracions, sinó com autèntics actes de parla. L'expressió llatina *Nunc pueri in scholis ludunt!* ('Ara els xiquets a les escoles juguen') en boca dels pedagogs d'avui pot ser la joiosa expressió d'un assoliment, però en temps de la Roma clàssica de Petroni constituïa una crítica feroç.

La pragmàtica ens ha mostrat que els enunciats són com icebergs: estan formats d'una banda emergent, patent, visible –el significat literal– i d'una banda submergida, latent, implícita –el sentit intencional. Ha descobert, així mateix, que l'home és un ésser capacitat per a processar informació, per a interpretar per mitjà d'inferències –implicacions o pressuposicions– aquest sentit implícit, aquesta part submergida dels enunciats. És el que estudia la Teoria de la rellevància. Per exemple, en un diàleg tan quotidià com aquest: «–Tens foc? –No fume», tots entenem que qui diu «Tens foc»? no fa una pregunta, però fa una petició, i que qui respon «No fume» allò que en realitat està intentant dir és que no pot atendre el seu prec. El fet d'atenir-se a la pura literalitat produiria greus fallides en la comunicació, com succeiria en el diàleg entre dos transeünts robotitzats: «–Té vosté hora? –Sí (*i segueix caminant*)». La capacitat inferencial és una habilitat que incorporem des de la infància. Imagina't un xiquet que s'acosta a un oncle seu i que, amb tota la subtileza d'un diplomàtic, li diu: «Rafa, recordes de quan em donaves propines?».

4. La **competència supralingüística** o no verbal (anomenada, *lato sensu*, competència semiòtica) és el saber que ens permet interpretar el valor significatiu de les diferents modulacions fòniques –la *paralingüística*: entonacions, tons, deix o accent estranger, etc.–; dels gestos i moviments corporals que acompanyen els nostres missatges –la *kinèsia*: mímica, escarafalls de mans, etc.–, així com de la distància, posició i situació corporal del parlant en relació amb els seus interlocutors –la *proxèmica*.
5. La **competència discursiva** o textual ens capacita per a acoblar enunciats en la formació de textos coherents, ben organitzats i gens absurds o incongruents. S'associa amb una altra competència superior, la competència enciclopèdica o conceptual: els coneixements relatius als diversos camps de saber o marc (semàntic) d'integració global (MIG) en el qual s'insereix el text elaborat.
6. La **competència estratègica** s'abasteix de recursos d'autoobservació (o *feedback*) que permeten la correcció, millora i adaptació dels missatges a la situació i als fins comunicatius.

La competència comunicativa és l'adequació de les sis competències esmentades, és a dir, l'adequació lingüísticodiscursivosituacional dels participants en la interacció.

Denominem **competència pragmàtica** a tot el conjunt de competències no lingüístiques i al conjunt de saber comportar-se en qualsevol situació. La competència pragmàtica regula l'ús de la llengua en situacions

diverses i adapta les nostres reaccions comunicatives al context. Per la pragmàtica sabem si hem de parlar o callar, si col·locar-nos en primera línia de conversa o en segona, com moure'ns o quines cares posar, de què parlar, si ser lacònics o loquaçs, si jovials o reflexius, si mirar a una sola persona o a diverses, si modular el to, si elevar el volum de veu, si ser persuasiu o adulator...

La **competència comunicativa** és la competència completa: la suma d'un idioma i les circumstàncies d'ús d'aquest.

COMPETÈNCIA LINGÜÍSTICA	COMPETÈNCIA PRAGMÀTICA	COMPETÈNCIA COMUNICATIVA
↓	↓	↓
Coneixements verbals	Coneixements de situacions, propòsits, rols i pressuposicions, ús de registres, temes o assumptes apropiats	Adequació lingüístico-comunicativa: èxit i eficàcia en la comunicació

ACTIVITATS

47

Assenyala les sis competències del acte comunicatiu següent, o incorpora'n les necessàries perquè siga comprensible, després d'haver explicat el sentit de la conversa completa de dues xiques que transcrivim. S'escolta la música de la cançó popular "Anem a contar mentides".

Xica 1. Just t'anava a telefonar ara.

Xica 2. Dilluns comence la dieta, sense falta, xicona. Fem comptes?

Xica 1. És que et dec alguna cosa? Ni me'n recordava. És que no vas rebre això? Et jure per la meua mare que t'ho vaig enviar.

Xica 2 Quina pena que no vas venir a la festa! Ens ho vam passar espantat, fava.

Xica 1. Em vaig quedar estudiant tot el cap de setmana: és que el *profe* em té mania.

Xica 2. Però vas eixir amb el guapet de cara, tia? Et va convidar al seu xalet?

Xica 1. Fixa't que no m'agrada...

Xica 2. Vinga, tia! Conta, conta, xurra. T'ho jure, tia, que no li ho conte a ningú.

2

INTRODUCCIÓ AL COMENTARI DE TEXT

1 EL TEXT

- 1.1 Cap al comentari de text
- 1.2 Textos literaris
- 1.3 Textos assagístics
- 1.4 Les propietats d'un bon text

2 LA COHERÈNCIA DEL TEXT: ELS CONTINGUTS

- 2.1 Establiment del tema
- 2.2 Resum breu
- 2.3 Coherència estructural: organització dels continguts

3 COMPOSICIÓ DE TEXTOS PROPIS

- 3.1 Valoració i opinió sobre el text proposat
- 3.2 Elaboració d'un text propi

La llengua és un iceberg la mar de vistós